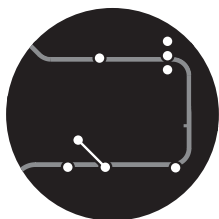

OLGA
TOKARCZUKOVÁ
Běguni

**THE MAN BOOKER
INTERNATIONAL
PRIZE 2018**

HOST

2

**OLGA
TOKARCZUKOVÁ**
Běguni

Brno 2018

Opera Godofr. Henſelii delineata

Charact. Rutenicæ Ling.

А. А.	О. о.	Ѣ. ѣ.
Б. б.	П. п.	Ѣ. ѣ.
В. в.	Р. р.	Ю. ю.
Г. г.	С. с.	Ѧ. ѧ.
Д. д.	Т. т.	Ѩ. ѩ.
Е. е.	У. у.	Ѫ. ѫ.
Ж. ж.	Ф. ф.	Ѭ. ѭ.
З. з.	Х. х.	Ѯ. ѯ.
И. и.	Ц. ц.	Ѱ. ѱ.
К. к.	Ч. ч.	Ѳ. ѳ.
Л. л.	Ш. ш.	Ѵ. ѵ.
М. м.	Щ. щ.	Ѷ. ѷ.
Н. н.	Ъ. ъ.	Ѹ. ѹ.

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω

Flights

Copyright © Olga Tokarczuk, 2007

First published as Bieguni in Poland by Wydawnictwo Literackie,
Kraków in 2007

Images taken from The Agile Rabbit Book of Historical
and Curious Maps, published by The Pepin Press,
www.pepinpress.com

Translation © Petr Vidlák, Pavel Peč, 2008

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2018
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-7577-638-9 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7577-660-0 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7577-661-7 (Formát MobiPocket)

● JSEM TADY

Jsem ještě malá. Sedím na parapetu, kolem jsou rozházené hračky, zbořené věže z kostiček, panenky s vytřeštěnými očima. V domě je tma, vzduch v pokojích se pozvolna ochlazuje, pohasíná. Nikdo tady není; všichni odešli, zmizeli, ještě jsou slyšet jejich slábnoucí hlasy, šoupání, ozvěny kroků a vzdálený smích. Za oknem je prázdný dvorek. Tma tiše padá z nebe. Sedá na všechno jako černá rosa.

Nejdokjemnější je nehybnost: hustá, viditelná — chladný soumrak a slabé světlo výbojek, ztrácející se v temnotě ani ne metr od svého zdroje.

Nic se neděje, pochod tmy končí před dveřmi do domu, všechen ruch soumraku ustává, tvoří hustý kožich, jako na chladnoucím mléce. Obrysy budov na pozadí oblohy se rozpíjejí do nekonečna, postupně ztrácejí své ostré rysy, úhly, překlady, římsy. Pohasínající světlo s sebou bere vzduch — už není co dýchat. Tma prosakuje do kůže. Zvuky se schoulily do sebe, stáhly se jako hlemýžďí tykadla; orchestr zvaný svět odešel a zmizel v parku.

Tento večer je koncem světa, nahmatala jsem ho náhodou, nechťíc, při hraní. Objevila jsem ho, protože mě nechali na chvíli samotnou. Je jasné, že jsem se ocitla v pasti, zavřená. Jsem ještě malá, sedím na parapetu a dívám se na vychladlý dvorek. Ve školní kuchyni už zhasla všechna světla, všichni odešli. Betonová dlažba dvorku nasákla temnotou a zmizela. Zamknuté dveře, spuštěné rolety. Chtěla bych jít ven, ale není kam. Jen moje existence získává výraznější obrysy, ty se chvějí, třesou, a to bolí. Najednou objevuji pravdu: už se nedá nic dělat — jsem tady.

● SVĚT V MÉ HLAVĚ

Svou první cestu jsem uskutečnila pěšky, přes pole. Mého zmizení si dlouho nikdo nevšiml, proto se mi podařilo dojít

docela daleko. Prošla jsem celý park, a potom — po polních stezkách, kukuřicích a vlhkými loukami, zbrázděnými melioračními příkopy — jsem šla až k řece. Řeka tam na rovině byla stejně úplně všude, prosakovala trávou na povrch, olizovala pole.

Když jsem vyšplhala na ochranný násep, uviděla jsem pohyblivou řeku, silnici, která vytékala mimo obraz, mimo svět. A když měl někdo štěstí, mohl na ní uvidět bárky, nízké velké lodě, které se pomalu sunuly oběma směry, aniž by si všímaly břehů, stromů, lidí stojících na náspu, které určitě považovaly za nestálé, orientační body, jež ani nestojí za pozornost, svědky jejich elegantního pohybu. Představovala jsem si, že až vyrostu, budu na takové bárce pracovat a pokud možno se tou bárkou přímo stanu.

Nebyla to velká řeka, jen Odra; ale i já jsem byla v té době malá. Mezi řekami, které jsem později zkoumala na mapách, zaujímal v podstatě druhořadé místo, hraběnka z provincie na dvoře královny Amazonky. Mně však úplně stačila, zdála se tak veliká. Tekla si jak chtěla, od nepaměti neregulovaná, nevypočitatelná, snadno se vylévala. V některých místech u břehu se otřela o nějakou podvodní překážku a tak vznikaly víry. Plynu-la, předváděla se, zabývala se jen svými cíly ukrytými za obzorem, někde daleko na severu. Nešlo ji sledovat, protože člověka stahovala za horizont, dokud nespádl.

Nevšímalá si mě, zabývala se sama sebou, proměnlivá, putující voda, do níž nikdy nejde vstoupit dvakrát, jak jsem se později dozvěděla.

Každý rok si vyžádala tučnou odměnu za nošení lodí na svých zádech, protože každý rok se v ní někdo utopil, dítě, které se koupalo za horkých letních dnů, opilec, který nějakým záhadným způsobem zakolísal a spadl z mostu do vody. Utopenci se vždy dlouho a s velkým halasem hledali, což celý kraj napjatě sledoval. Volali se potápěči a vojenské motorové čluny. Dospělí říkali, že nalezená těla byla oteklá a bledá — voda

z nich vyláchl všechn život, rozpustila tváře, takže je pozůstali mnohdy ani nedokázali identifikovat.

Když jsem stála na protipovodňovém valu a dívala se do proudu, uvědomila jsem si, že — přes všechno nebezpečí — bude vždy lepší to, co je v pohybu, než to, co nedělá nic; že změna je ušlechtilejší než klid; že nehybnost se časem rozpadne, zdegeneruje a obrátí se v prach a všechno, co se hýbe, bude trvat věčně. Od té doby se řeka stala jehlou vraženou do mé bezpečné a stále krajiny parku, zahrádky, kde se v mělkých rádcích plazila zelenina, a cestičky z betonových dlaždic, na nichž se skákal panák. Protínala ji skrz na skrz, vertikálně vyznačovala třetí rozměr; dělala do ní otvor a dětský svět se tak stal gumovou hračkou, která se s varovným syčením vyfukovala.

Mí rodiče nepocházeli z kmene starousedlíků. Mnohokrát se stěhovali z místa na místo, dokud neuvízli v provinční škole, daleko od normální silnice a vlakového nádraží. I z výletu za humna, do městečka, se stalo dobrodružné putování. Nákuupy, vyřizování na obecním úřadu, stále stejný holič na náměstí u radnice, ve stejném plášti, který někdo pral a bělil bez jakéhokoli účinku, protože barvy na vlasy zákaznic na něm nechávaly nezničitelné kaligrafické skvrny, čínské znaky. Máma si barvila vlasy a táta na ni čekal v kavárně Nova, u jednoho ze dvou stolů stojících venku. Četl si místní noviny, v nichž byla vždy nejzajímavější černá kronika se zprávami o krádežích povidel a zavařenin ve sklepech.

Jejich dovolené, bázlivé, ve škodovce naložené až po střechu. Dlouho připravované, plánované po večerech už od jara, sotva roztál sníh, ale půda se ještě neprobudila; muselo se to stihnout, než odevzdá své tělo pluhům a motykám, než se nechá oplodnit, protože pak už nebyl čas na nic jiného než na její obdělávání.

Patřili ke generaci, která cestovala s obytnými přívěsy, těmi náhražkami domů. Plynový vaříč, skládací křesílka a stolečky. Šňůra na prádlo z umělé hmoty a dřevěné kolíčky. Igelitové

ubrusy. Turistická pikniková sada — barvené plastové talířky, příbory, solničky a pohárky.

Otec jednou koupil na bleším trhu, které s matkou zvlášť rádi navštěvovali (když se zrovna nefotili před kostely nebo pomníky), vojenský čajník — měděnou nádobu s trubkou uprostřed, do níž se vložila hrst větviček a zapálily se. V kempech sice mohli používat elektřinu, ale vařil vodu jen v tomto vynálezu, který kouřil a dělal nepořádek. Klečel nad horkým čajníkem a pyšně poslouchal bublání vřelé vody, kterou zaléval pytlíky s čajem — skutečný kočovník.

Usadili se na přesně určeném místě v kempu, vedle stejných cestovatelů, jako byli oni, a pak s nimi přátelsky tlachali mezi ponožkami sušícími se na stanových šňůrách. Nad průvodcem se tvořil itinerář cesty, do něhož se pečlivě zaznamenávala všechna důležitá místa, která se prostě musí vidět. Dopoledne koupání v moři nebo jezeře, odpoledne cesta za starobylými památkami měst zakončená večeří — obvykle z konzervy: guláš, karbanátky, rajská omáčka. Musela se jen uvařit rýže nebo těstoviny. Věčné šetření, zlotý je slabá měna, nic si za něj nekoupíš. Hledání míst, kde je možné se připojit k elektřině, a pak nervózní balení před další cestou, avšak vždy na metafyzické orbitální dráze domova. Nebyli skutečnými cestovateli, protože odjížděli, aby se vrátili. A vraceli se rádi, s pocitem dobře vykonané práce. Vraceli se, aby posbírali hromady dopisů a účtů, vyprali všechny věci, nenápadně zívající přátele k smrti nudili svými fotkami. To jsme my v Carcassonne. A tady je manželka před Akropolí.

Potom žili celý rok usedle. Je to zvláštní život. Ráno se člověk vrací k tomu, co opustil večer, oblečení je nasáklé pachem vlastního domu a stále stejné kroky nevyhnutelně vyšlapávají na koberci cestičku.

To není nic pro mě. Nejspíš mi chybí nějaký gen, který způsobuje, že jakmile člověk někde zůstane delší dobu, okamžitě zapouští kořeny. Mnohokrát jsem to zkusila, ale mé kořeny

byly vždy jen pod povrchem a jakýkoli poryv větru mne vyvracel. Nedokázala jsem vzklíčit, tuto vlastnost rostlin jsem prostě neměla. Nečerpám z půdy energii, jsem Antiantaios. Má energie pochází z pohybu — z drncání autobusů, z hukotu letadel, z houpání trajektů a rachotu vlaků.

Jsem praktická, malá a skladná. Mám malý žaludek, nenáročný, silné plíce, úzké břicho a silná ramena. Neberu žádné léky, nenosím brýle, neužívám hormony. Vlasy si stříhám strojkem, jednou za tři měsíce, skoro nepoužívám kosmetiku. Mám zdravé zuby, možná nejsou úplně rovné, ale kompletní, mám jen jednu starou plombu, asi v šestce vlevo dole. Játra mám v pořádku. Pravou i levou ledvinu ve vynikajícím stavu. Moje břišní aorta je normální. Močový měchýř — funkční. Hemoglobin — 12,7. Leukocyty — 4,5. Hematokrit — 41,6. Krevní destičky — 228. Cholesterol — 204. Kreatin — 1,0. Bilirubin 4,2 a tak dále. IQ, pokud tomu někdo věří, mám 121; stačí. Mám velmi dobře rozvinutou prostorovou představivost, takřka eidetickou, ale zato chabou lateralizací. Osobnostní profil je nejasný, asi nestojí za řeč. Věk — psychologický. Pohlaví — gramatické. Knihy si kupuji raději v měkké vazbě, abych je mohla bez výčitek svědomí nechat na nádražní lavičce, pro jiné oči. Nic nesbírám.

Dokončila jsem vysokou školu, ale v podstatě jsem se nic nenaučila, čehož velmi lituji; můj pradědeček byl tkalcem, bělil utkané plátno, rozkládal ho na stole a vystavoval sžíravým paprskům slunce. Splétání osnovy a struktury by mi moc vyhovovalo, ale žádné přenosné tkalcovské stavy neexistují. Tkalcovství je umění pro usedlé lidi. Na cestách háčkuji. Bohužel v poslední době letecké společnosti zakazují brát s sebou na palubu jehlice a háčky. Jak říkám, nenaučila jsem se žádné řemeslo, a přesto se mi podařilo přežít. I když rodiče mi tvrdili opak. Na cestách dělám cokoli a ještě nikdy jsem neklesla až na samé dno.

Když se mí rodiče vrátili do města po dvacetiletém romantickém experimentu, kdy je unavila sucha a mrazy, zdravé

potraviny, které celou zimu ležely ve sklepech, vlna z vlastních ovčí pečlivě nacpaná do propastných hrdel polštářů a dek, dostala jsem od nich trochu peněz a poprvé jsem vyrazila na cestu.

Pracovala jsem příležitostně všude, kam jsem dorazila. V mezinárodní manufaktuře na předměstí velké metropole jsem stáčila antény pro luxusní jachty. Potkala jsem mnoho podobných, jako jsem já. Byli jsme zaměstnáváni načerno, bez otázek na náš původ a plány do budoucna. V pátek jsme dostávali výplatu, a komu to nevyhovovalo, ten v pondělí prostě nepřišel. Byli tady budoucí studenti v přestávce mezi maturitou a přijímačkami na vysokou. Přistěhovalci, kteří jsou neustále na cestě do ideální, spravedlivé země někde na Západě, kde jsou lidé sestrami a bratry a silný stát plní roli starostlivých rodičů; uprchlíci skrývající se před rodinou — manželkami, manželi, rodiči; nešťastně zamilovaní, zklamaní, melancholičtí a věčně promrzlí. Všichni, které pronásledoval zákon, protože nedokázali splatit půjčky. Tuláci, vagabundi. Blázni, které po dalším záchvatu odváželi do nemocnice, a odtud je pak, podle nějakých předpisů, deportovali zpátky do země, ze které přišli.

Jen jeden Ind tady pracoval trvale, už několik let, ale upřímně řečeno, jeho situace nebyla o nic lepší než naše. Neměl ani pojištění, ani dovolenou. Pracoval mlčky, trpělivě, rovnoměrným tempem. Nikdy se nezapozdil, nikdy si nehledal důvody proč nepřijít. Přesvědčila jsem několik dalších lidí, abychom založili odbory — doma zrovna vznikla Solidarita —, i kdyby to mělo být jen pro něj, ale nechtěl. Dojatý mým zájmem mi denně připravoval ostré kari, které přinášel v ešusu. Dnes už si ani nepamatuji, jak se jmenoval.

Byla jsem servírkou, pokojskou v luxusním hotelu a chůvou. Prodávala jsem knížky, prodávala jsem vstupenky. V jednom malém divadle jsem se na jednu sezónu nechala zaměstnat jako šatnářka, díky čemuž jsem přežila dlouhou zimu mezi plyšovými kulisami, těžkými kostýmy, atlasovými pelerínami

a parukami. Když jsem dokončila vysokou, pracovala jsem také jako učitelka, konzultantka pro odvykání závislostem a naposledy — v knihovně. Když se mi podařilo vydělat nějaké peníze, okamžitě jsem vyrazila na cestu.

● MÁ HLAVA VE SVĚTĚ

Studovala jsem psychologii ve velkém, ponurém komunistickém městě, má fakulta sídlila v budově, v níž bylo za války velitelství SS. Tato část města vznikla na troskách ghetta, což bylo stále při troše snahy dobře vidět — celá čtvrť stála asi metr nad úrovní ostatních částí města. Metr sutin. Nikdy jsem se tam necítila dobře; mezi novými paneláky a šedivými barabiznami vždy foukal vítr a mrazivý vzduch byl obzvláště nepříjemný, štípal do tváře. V podstatě to bylo i přes novou zástavbu pořád místo mrtvých. O budově fakulty se mi zdá dodnes — její chodby, široké, jakoby vytesané do kamene, ohlazené botami tisíců lidí, dlaněmi vyleštěné zábradlí, sešlapané schody, stopy otisknuté v prostoru. Možná proto nás navštěvovali duchové.

Když jsme pouštěli krysy do labyrintu, vždycky se našla jedna, jejíž chování odporovalo všem teoriím a již byly ukradené naše hypotézy. Stála na zadních a vůbec ji nezajímala odměna přichystaná na konci experimentálního bludiště; bez ohledu na Pavlovovy reflexy nás pozorovala a pak se pomalu otočila a začala zkoumat labyrint. Hledala něco ve vedlejších uličkách, pokoušela se přitáhnout naši pozornost. Dezorientovaně pištěla, takže dívky porušily předpisy, vytáhly ji a hladily v náručí.

Svaly mrtvé žáby se napínaly a stahovaly pod vlivem elektrických impulsů, ale takovým způsobem, který v našich učebnicích ještě nebyl popsán — dávaly nám znamení a její údy hrozivě gestikulovaly, což odporovalo naší posvátné víře v nevinnost mechanických fyziologických pohybů.

Učili jsme se, že svět je popsateľný a dokonce i vysvětliteľný pomocí jednoduchých odpovědí na inteligentní otázky. Že je

ve své podstatě bezvládný a mrtvý, že se řídí jednoduchými zákonitostmi, které je třeba vysvětlit a popsat — nejlépe diagramem. Chtěli po nás, abychom experimentovali. Formulovali hypotézy. Ověřovali je. Zasvětili nás do tajemných statistik a věřili, že s jejich pomocí je možné dokonale popsat všechny zákonitosti světa — že devadesát procent je mnohem významnější než pět.

Ale dnes vím jedno: ten, kdo hledá řád, by se měl zdaleka vyhnout psychologii. Ať si vybere raději fyziologii nebo teologii, bude mít alespoň solidní teoretickou oporu — buď ve hmotě, nebo v duchu; nemůže uklouznout na psychice. Psychika je velmi nevhodný předmět zkoumání.

Měli pravdu všichni ti, kteří tvrdili, že tento obor si člověk nevybírání kvůli budoucímu zaměstnání nebo proto, že by ho zajímal, či snad že by chtěl pomáhat jiným, ale z úplně jiného důvodu. Mám pocit, že všichni jsme měli hluboko v sobě nějaký skrytý defekt, i když jsme určitě působili nesmírně inteligentně, zdravě a mladě — poškození bylo na přijímačkách dobře zamaskováno. Pevný uzlíček emocí, zahlazený jako ty podivné bulky, které se občas objeví v lidském těle a které je možné vidět v každém anatomickém muzeu. Ale možná byli naši zkoušející lidmi stejného druhu a ve skutečnosti věděli, co dělají? Byli bychom tedy jejich dědicové. Když jsme ve druhém ročníku probírali funkci obranných mechanismů a s údivem jsme objevovali moc této části naší psychiky, začali jsme rozumět tomu, že kdyby neexistovala racionalizace, sublimace, popření, všechny ty triky, které si sami dopřáváme, že kdyby bylo možné podívat se na svět bez jakékoli ochrany, poctivě a odvážně — pukla by nám srdce.

Na studiích jsme se dozvěděli, že jsme zkonstruováni z obrany, štítu a zbroje, jsme městy, jejichž architektura vede k hradbám, baštám a pevnostem; státy bunkrů.

Všechny testy, rozhovory a výzkumy jsme prováděli sami na sobě a už po třech letech studia jsem dokázala nazvat to, co mě

trápi; bylo to jako objevení vlastního tajemného jména, kterým se zahajuje iniciace.

Dlouho jsem se ve svém povolání neohrála. Během jedné z cest, kdy jsem bez peněz uvízla ve velkém městě a pracovala jako pokojská, jsem začala psát knížku. Byl to příběh na cesty, na čtení ve vlaku, takový, jaký bych psala sama pro sebe. Knižka-jednohubka, na jedno polknutí, bez kousání.

Dokázala jsem se náležitě soustředit a koncentrovat, stávala jsem se na určitou dobu monstrózním uchem na poslouchání šumů, ozvěn a šelestů, vzdálených hlasů, doléhajících zpoza nějaké stěny.

Ale nikdy jsem se nestala opravdovou spisovatelkou nebo, lépe řečeno, spisovatelkou, neboť v tomto smyslu zní to slovo důstojněji. Mně život vždycky unikal. Narážela jsem pouze na jeho stopy, podivné mizerné chuchvalce. Když jsem zaměřila jeho pozice, byl už někde jinde. Nacházela jsem jen znamení, jako nápisy na kůře stromů v parku: „Byl jsem tady“. V mém psaní se život měnil na nekompletní příběhy, snové povídky, nejasné děje, ukazoval se z dálek v neobvyklých perspektivách nebo v příčných řezech — a bylo by těžké vyvodit závěry týkající se celku.

Každý, kdo kdy zkoušel psát romány, ví, jaká těžká činnost to je, bezpochyby je to jeden z nejtěžších způsobů seberealizace. Je nezbytné celý čas setrvávat v sobě, na samotce, v naprosté izolaci. Jsou to kontrolovaná psychóza, paranoia a obsese zapřáhnuté do práce, a proto zbaveny per a benátských masek, v nichž je známe, a převlečené do řeznických zástěr a gumáků, s vykostovákem v ruce. Z tohoto spisovatelského sklepa jsou sotva vidět nohy procházejících, ale je slyšet klapot podpatků. Občas se někdo zastaví, aby se sklonil a nahlédl dovnitř. Tehdy lze spatřit lidskou tvář, a dokonce je možné prohodit pár slov.

Ve skutečnosti je však mysl zaměstnaná svou vlastní hrou, kterou rozehrává sama před sebou v narychlo naskicovaném

panoptiku, s figurkami na provizorní scéně — autor a hrdina, vypravěčka a čtenářka, ten, kdo popisuje, a to, co popisuje: chodidla, boty, podpatky a tváře se dříve nebo později stávají součástí této hry.

Nelituji, že jsem si tu zvláštní práci oblíbila, nehodila bych se pro psychologii. Neuměla jsem vysvětlovat, vyvolávat z hlubin mysli rodinné fotografie. Svěřování druhých mě často nudila, což přiznávám se smutkem. Upřímně řečeno, často se stávalo, že bych si nejraději vyměnila role a začala jim vyprávět o sobě. Musela jsem se hlídat, abych náhle nechytla pacientku za rukáv a nepřerušila ji v půli slova: „Copak to říkáte! Já to cítím úplně jinak! A co mně se zdálo! Jen si to poslechněte, prosím...“ Nebo: „Co vy víte o nespavosti! To má být záchvat paniky? Nedělejte si legraci. Ten, který jsem posledně měla já, to teprve bylo...“

Neuměla jsem poslouchat. Nebrala jsem v potaz hranice, propadala jsem metaforám. Nevěřila jsem statistikám a verifikaci teorie. Předpoklad: jedna osobnost — jeden člověk se mi vždy zdál minimalistický. Měla jsem sklon deklasovat samozřejmost, pochybovat o nezvratných argumentech — to byl návyk, perverzní jóga mozku, subtilní radost z prožití vnitřního neklidu. Podezřívavé pozorování každého soudu, jeho ochutnávání pod jazykem a nakonec předpokládané zjištění, že žádný z nich není pravdivý, jsou falešné, stejně jako jejich symptomy. Nechtěla jsem mít stálé názory, byly zbytečným zavazadlem. Během diskusí jsem stála jednou na jedné, jindy na druhé straně — a vím, že mě za to diskutující neměli rádi. Byla jsem svědkem divného úkazu, který se odehrával v mé hlavě: čím více argumentů pro jsem našla, tím více mě napadaly ty proti, a čím víc jsem se vážala na ty první, tím svůdnější byly ty druhé.

Jak jsem měla zkoumat jiné, když pro mě samotnou bylo těžké vyřešit každý test. Test osobnosti, dotazník, sloupky otázek a odstupňované odpovědi se mi zdály příliš složité. Brzy jsem si tohoto svého postižení všimla. Proto jsem během studií, když jsme se v rámci praxe navzájem zkoumali, odpovídala náhodně,

naslepo. Vycházely z toho potom podivné profily — křivé, vedené na souřadnicích. „Věříš, že nejlepší rozhodnutí je to, které lze nejsnáze změnit?“ Jestli věřím? Jaké rozhodnutí? Změnit? Kdy? Jak nejsnáze? „Při vstupu do místnosti zaujmeš raději centrální, nebo periferní místo?“ Do jaké místnosti? A kdy? Je pokoj prázdný, nebo u stěn stojí červené plyšové pohovky? A okna — jaký je z nich výhled? Otázka týkající se knihy: raději si ji přečtu, než abych šla na večírek, nebo to záleží na tom, jaká je to knížka a jaký večírek?

Co to je za metodologii! Mlčky se vychází z toho, že člověk sám sebe nezná, ale když se mu podstrčí vhodné chytré otázky, prolustruje se. Sám si položí otázky a sám si na ně odpoví. Bezděky na sebe prozradí tajemství, o němž nic neví.

A další předpoklad, smrtelně nebezpečný — že jsme stáli a naše reakce jsou předvídatelné.

● SYNDROM

Historie mých cest jsou jen dějiny stonání. Trpím syndromem, který lze bez námahy najít v každém atlasu klinických syndromů a který — jak tvrdí odborná literatura — se stává čím dál častějším. Nejlepší je sáhnout po starém (ze sedmdesátých let) vydání *The Clinical Syndroms*. Kniha je něčím jako svého druhu encyklopedií syndromů. Je pro mě ostatně pramenem neustálé inspirace. Odvážil by se ještě někdo popsat člověka vcelku, obecně a objektivně? Použít s plným přesvědčením pojem osobnost? Rozmáchnout se k přesvědčující typologii? Nemyslím si. Pojetí syndromu se hodí jako ulité k psychologii cestování. Syndrom je nevelký, přenosný, není propojen s bezvládnou teorií, je epizodní. Lze jím leccos vysvětlit a potom ho vyhodit do koše. Poznávací nástroj k jednorázovému použití.

Můj nese název detoxikačně-perseverační syndrom. Kdybychom to přeložili jednoduše a stručně, znamenalo by to asi, že jeho podstata tkví v úporném navracení se vědomí k určitým

představám, nebo dokonce v jejich kompulzivním vyhledávání. Je obměnou syndromu zlého světa (The Mean World Syndrome), který je v poslední době velmi dobře popsán v neuropsychologické literatuře jako obzvláště častý jev v médiích. V podstatě je to velmi městská nemoc. Pacient tráví dlouhé hodiny před televizí a vyhledává dálkovým ovládáním pouze ty programy, kde se vysílají nejhroživější zprávy: války, epidemie a katastrofy. Fascinovaný tím, co vidí, nemůže odtrhnout zrak.

Samotné příznaky nejsou nijak strašné a dovolují žít spokojeně, pokud se podaří zachovat si odstup. Tato smutná nemoc se neléčí, věda v tomto případě setrvává u hořkého konstatování samotné existence syndromu. V okamžiku, kdy sám sebou vystrašený pacient přichází do ordinace psychiatra, nařídí mu lékař, aby se více staral o životní hygienu — nepil kávu a alkohol, spal v dobře větraných místnostech, pracoval na zahrádce, tkal anebo pletl.

Moje skupina příznaků spočívá v tom, že mě přitahuje vše, co je zkažené, nedokonalé, vadné, prasklé. Zajímají mě jakékoli tvary, omyly v díle stvoření, slepá zákoutí. To, co se mělo rozvinout, ale z nějakých důvodů zůstalo nerozvinuté: nebo úplně naopak — přerostlo plán. Všechno, co se odchyluje od normy, co je moc malé nebo moc velké, přebujelé nebo nezaplněné, obrovské a odpuzující. Formy, které nedávají pozor na symetrii, které se multiplikují, rostou v bocích, pučí, nebo naopak redukují množství na jednotku. Nezajímají mě události, které se opakují, ty, jimž se pozorně klaní statistiky, ty, které všichni oslavují se spokojeným úsměvem. Moje citlivost je teratologická, monstrofilní. Jsem neustále a mučivě přesvědčená, že právě zde se na povrch dostává skutečné bytí a ukazuje svoji tvář. Náhlé, náhodné odhalení. Stydlivé ups, okraj spodního prádla pod pečlivě vyžehlenou sukni. Kovová, ohyzná kostra náhle vylézá ze sametového čalounění; erupce pružiny z plyšového křesla, která nestydatě demaskuje iluzi vší měkkosti.

Nikdy jsem nechodila ráda do uměleckých muzeí, a kdyby mělo záležet jen na mně, s chutí bych je vyměnila za kabinet kuriozit, kde se sbírá a vystavuje to, co je vzácné a neopakovatelné, podivínské a divné. To, co existuje ve stínu vědomí, a když se tam nahlédne, ztrácí se ze zorného pole. Ano, určitě mám ten nešťastný syndrom. Nepřitahují mě sbírky v centru měst, ale malé výstavy, v nemocnicích, často odnesené do sklepa jako nehodné obdivovaných expozičních poukazujících na podezřelý vkus dávných sběratelů. Salamandr se dvěma ocasy v oválné nádobě, uložený tlamičkou nahoru, čekající na soudný den, kdy všechny preparáty světa konečně vstanou z mrtvých. Ledvina delfína ve formalínu. Lebka ovce, čistá anomálie s dvojitým počtem očí, uší a pysků, krásná jako obraz starověkého božstva s mnohoznačným charakterem. Lidský plod ozdobený korálky a s pečlivou kaligrafií podpisu: Foetus Aethiopsis 5 mensium. Dlouhá léta shromažďované hříčky přírody, dvouhlavé i bezhlavé, nenarozené, ospale plující v roztoku formaldehydu. Nebo případ Cephalothoracopagus monosymetricus, který se dodnes vystavuje v jednom pensylvánském muzeu — patologická morfologie plodu s jednou hlavou a dvěma těly zpochybňuje základy logiky $1 = 2$. A nakonec dojmavý domácí kuchyňský preparát: jablka z léta 1848 spící v lihu, všechna podivná, nenormálních tvarů; zřejmě se někdo domníval, že těmto hříčkám přírody patří nesmrtelnost a že přežije pouze to, co je jiné.

Právě za tím se trpělivě pohybuji na svých cestách, stopuji omyly a úpadky stvoření.

Naučila jsem se psát ve vlacích, hotelech a čekárnách. Na rozkládacích stolcích letadel. Děláním poznámky pod stolem během oběda nebo na toaletě. Píšu v muzeu na schodech, v kavárnách, v zaparkovaném autě. Zapisuji si na kousky papíru, do notesů, na pohlednice, na kůži dlaně, na ubrousky, na okraje knížek. Nejčastěji to jsou krátké věty, obrázky, ale někdy si